

SZEMLE

MIHAIL HARITONOVICS KALASNYIK

TÚZPÓBA

(Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1982. 211 o.)

A második világháború eseményei napjainkban is élő, eleven témát jelentenek az irodalom, a történetírás, a művészetek számára. Az események feltárásában nemcsak a (had)történészek, kutatók vállalnak jelentős szerepet, hanem az egykori résztvevők is. Az ő visszaemlékezéseik, számos esetben dokumentumértékkel bíró írásaik nagy segítséget nyújtanak a szakembereknek egy-egy témakör vizsgálatához, az egyes események pontos megítéléséhez, rekonstruálásához.

Az elmúlt években hazánkban is jelentősen megnőtt a memoárirodalom iránti érdeklődés, amelyet a kiadók — lehetőségeikhez mérten — igyekeznek is kielégíteni. Ezen kiadók között is az élenjárók közé sorolható a Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó Vállalat, amely az elmúlt időszakban számos emlékiratot, visszaemlékezést tett közzé. Az utóbbi időben megjelent visszaemlékezések közé tartozik Mihail Haritonovics Kalasnyik Tűzpróba című kötet.

A szerző, a szovjet hadsereg immáron nyugállományú tábornoka, élete talán legjelentősebb négy évének eseményeit vetette papírra. Könyve az 1942 őszétől 1945 májusáig terjedő időszakot öleli fel, a 47. hadsereg harcainak történetét kíséri nyomon. A háborúról, a harcokról megírták emlékeiket hadvezérek, tisztek, egyszerű katonák. Kalasnyik esetében, egy hadsereg politikai osztályának a vezetője vetette papírra. A szerző személye, egykori beosztása biztosítja, hogy egy más szemszögből megírt, más jellegű memoárkötetet vehet kezébe az olvasó. Kalasnyik, a legtöbb emlékirat szerzőjével ellentétben, elsősorban nem a hadműveletek leírását, a törzsek tevékenységét, a napi harccselekmények ismertetését nyújtja át olvasóinak. Könyvében a hadseregben végzett politikai munkáról, a politikai osztályok, politikai munkások nem könnyű, összetett fel-

adatairól nyújt átfogó képet, természetesen nem elhanyagolva a lényeges hadiesemények leírását sem. Könyvből élénk tárul az a — véleményünk szerint — kevésbé ismert és az utókor által talán kevésbé is értékelt munka, amelyet a politikai munkások végeztek a második világháború éveiben a Vörös Hadseregben.

Kalasnyik ezredkomisszárt 1942 őszén nevezték ki a Novorosszijskot védő 47. hadsereg politikai osztályának a vezetőjévé. Feladata a hadsereg személyi állományának politikai nevelése, a parancsnok munkájának támogatása, a politikai munka magasabb szintre történő emelése volt. Írásából megismerhetjük azt a sokrétű tevékenységet, amelyet ennek érdekében a politikai munkások fejtettek ki a katonák körében és amely semmivel sem volt veszélytelenebb mint az első vonalban harcolni. Nem volt az, mert a jó politikai munkásnak példát kellett mutatnia a harcosoknak. Ha kellett, fegyverrel a kézben harcolt az első sorokban, ha kellett, agitált, a haza védelmének fontosságáról, a meg nem hátrálás jelentőségéről beszélt. Utánpótlásról gondoskodott, ügyelt arra, hogy a dicső tetteket véghez vitt harcosok teljesítményei ne maradjanak „titokban” a katonatársak előtt.

Kalasnyik a 47. hadsereggel részt vett Novorosszijszk sikeres védelmében, a belorusz és ukrán területek felszabadításában. E területek felszabadítása után a 47. hadsereg is Lengyelország területére lépett, és megkezdte annak felszabadítását a Vörös Hadsereg más alakulataival együtt. Természetesen ezeken a területeken változott, pontosabban megnövekedett a politikai munkások feladata, felelőssége is. Közvetlen kapcsolatot kellett kiépíteniük a lakossággal, a helyi demokratikus, antifasiszta erőkkel. Meg kellett értetniük a — néha tartózkodóan viselkedő — lakossággal, hogy nem más

céllal, mint a fasiszta Németország igája alóli felszabadítás céljával léptek lengyel földre. Mint ismeretes, a Londonban székelő lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió között ebben az időben nem a legjobbak voltak a kapcsolatok, annak ellenére, hogy egy oldalon — a Hitler-ellenes koalíció oldalán — álltak, harcoltak mindketten. Ez az ellentét érződik a szerző írásában is. Úgy véljük az események és a tények ismeretében talán kissé túlzottnak tűnhet Kalasnyik azon megállapítása, amely az emigráns lengyel kormányt, illetve annak hadseregét a fasisztákkal cimborálóknak, majdhogynem németbarátnak tünteti fel. Tény, hogy a háború utáni Lengyelország felépítésében, helyének, szerepének megítélésében jelentős nézeteltérések voltak a kommunisták és az emigráns kormány, illetve az általuk irányított Népi Hadsereg, illetve Honi Hadsereg között. A hitleri Németország ellen azonban mindketten következetesen, hősiességgel harcoltak.

Lengyelország felszabadításának befejezése után lépett a Vörös Hadsereg, így annak 47. hadserege — soraiiban Kalasnyik ezredessel — német földre. Ha azt mondtuk, hogy nehéz helyzetben voltak a politikai munkások Lengyelország földjén, akkor nyugodtan állíthatjuk, még nehezebb volt a helyzetük, munkájuk a német területeken. A szovjet katonák látták, tapasztalták mit műveltek a fasiszta agresszorok az elfoglalt szovjet területeken. Lerombolt városok, falvak ezrei, ártatlanul meggyilkolt emberek milliói. Meg kellett értetni a katonákkal — ami nem lehetett egyszerű dolog —, hogy ezek ellenére nem egy nép ellen kell harcolniuk. Egy hadsereget, egy eszmét kell legyőzniük, de a polgári lakosságot, az egyszerű embereket nem szabad azonosítani a nácikkal, a fasisztákkal. Erdemes ezzel a nézettel kapcsolatban idézni a „Pravda 1945. április 14-i „Ehrenburg elvtárs leegyszerűsíti a dolgot” című cik-

kének lényegét, amelyről a politikai munkás Kalasnyik így írt: „(a Pravda) ... bírálta a tekintélyes publicista egyik írását, amelynek az volt a lényege, hogy a németek egyként fognak a hitleristák bűneiért felelni. A lap határozottan kijelentette, hogy Ehrenburg elvtárs ebben az esetben nem fejezi ki a szovjet közvéleményt. A Vörös Hadsereg nagy felszabadító küldetését teljesítve a hitlerista hadsereg, a hitlerista állam, a hitlerista kormány felszámolásáért harcol, de sohasem tekintette és nem tekinti céljának a német nép megsemmisítését.”

Kalasnyik ezredes és társai ennek érdekében megtekintek minden tőlük telhetőt. Jól példázza ezt a spandai erődért folytatott „politikai harc” megvívása. A teljesen reménytelen helyzetben levő védőket nem volt könnyű meggyőzni ellenállásuk értelmetlenségéről, a felesleges vérontás elkerüléséről. A feladatot a politikai osztály munkatársainak kellett megoldaniuk. Néhány napos „küzdelem” után siker koronázta a politikai osztály kísérleteit. Az erőd védői — belátva reménytelen helyzetüket — harc nélkül megadták magukat. Katonák, polgári személyek kerültek el így az értelmetlen halált.

Hogy mit kaphat az az olvasó aki kezébe veszi ezt a könyvet? Amint már korábban írtuk, áttekintést egy kevésbé ismert terület, a háború időszakában végzett politikai munka sokoldalúságáról, nehézségeiről, sikereiről. Úgy gondoljuk nyugodt szívvel elfogadhatjuk a szerzőnek az előszóban írt véleményét, amely talán a legjobban fejezi ki a könyv célját, értelmét. „Nem volt céloom — írja Kalasnyik —, hogy részletesen ismertessem a hadsereg csapatainak, valamint a vele együttműködő magasabbegységek csapatainak harctevékenységét. Emberek a háborúban — erről szól visszaemlékezésem.” Szépen, olvasmányosan, objektívan.

Szakály Sándor

VOSZEMNADCATAJA V SZRAZSENYIJAH ZA ROGYINU

(Bojevoj puty 18-oj armii)

(Vojenizdat, Moskva, 1982. 528 o.)

1982-ben látott napvilágot a Szovjetunió Hadtörténeti Intézetének gondozásában, az Intézet munkatársainak és a 18. hadsereg veteránjainak tollából a szovjet hadtörténetírásnak ez az újabb jelentős műve. [A 18. hadsereg a hazáért vívott

ütközetekben. (A 18. hadsereg harci útja.)] A szerzői kollektíva taglalja és a szemtanú hitelességével dokumentálja a szovjet hadművelleti művészet és harcászati különböző oldalait, közreadja a hadműveletek előkészítésének és megvívásá-